

«ЗАЧИНАЙТЕ ВЖЕ РАЗ ТОТ ХРАМ»

Дві слови про Василя Стефаника і про ювілейне зібрання його творів.

Наближається 150-літній ювілей Василя Стефаника. Постаті виїмкової в українській літературі не лише своїм талантом, але й твердою чоловічою ходою, виразним мужицьким характером.

У назву статті я виніс слова самого Василя Стефаника, сказані ним у день його 50-річчя. Цей фрагмент зафіксував учитель і письменник Іван Федорак у своїх спогадах «Мій шлях», вперше виданих у Снятині в 2009 році.

Від 1996 року, коли я взяв участь у святкуванні 125-річного ювілею Новеліста, написано і видано про Стефаника немало. Напевне, поряд із класичними іменами Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, – Стефаник є одним із найдосліджуваніших письменників в добу української незалежності. Так само є багато перевидань творів письменника, географія цих перевидань обширна: Харків – Київ – Львів – Івано-Франківськ – Снятин.

Одне із крайніх перевидань, снятинське, вийшло за моєї ініціативи 2019 року з графічними роботами Дмитра Лазаренка (1932-2021), художника і поета, односельця Стефаника, який дитиною був на похороні письменника. Видання підготовлене Іванною Юрчак, тоді директором Русівського літературно-меморіального музею, науковим консультантом виступив професор Прикарпатського національного університету ім.Василя Стефаника Роман Піхманець, на сьогодні – один із найавторитетніших дослідників творчості письменника. У цьому якісному виданні вперше в повному обсязі надрукована стаття Юрія Морачевського «Скарб нашої мови», яка була написана до останнього прижиттєвого видання творів Стефаника, що вийшло у Львові в 1933 році за редакцією Михайла Рудницького.

Стаття Юрія Морачевського не увійшла у збірку нібито через брак коштів, але, швидше всього, це була примха самого Михайла Рудницького, чоловіка освіченого, але контрверсійного. Жорстку характеристику визнаному галицькому критикові 20-30-х років ХХ століття дав його небіж Іван Лисяк-Рудницький у своїх «Щоденниках», вперше надрукованих 2019 року: „Поїхавши до Парижа й наликавшись тамошніх мудростей, з належною погордою почав дивитися на рідний загумінок, як святий обов’язок побачив перед собою вчити того, чого сам навчився“ (запис 14 червня 1935 року).

Як на мою думку, стаття Юрія Морачевського є ключем до розуміння творчості Василя Стефаника, і дуже шкода, що вона пролежала в архіві Музею стільки літ. Так, фрагменти її подав Федір Погребенник

1970 року у виданні «Василь Стефаник у критиці та спогадах», але звідти були забрані найважливіші міркування молодого Морачевського. У статті Морачевський говорить про друзів, які не розуміють Стефаника, і про ворогів, які троять письменника то любов'ю, то ненавистю: «Коли йому раз сказали: „Ви є великий письменник“ – сказав на те просто: „Не знаю“. Та й я не знаю, але знаю, що він є поет. Такий, який приходить раз на століття».

Василію Стефанику не пощастило з академічним виданням його творів, і, як таке, це академічне видання сьогодні не можливе в силу різних причин, одна із них полягає у відсутності наукової стефаникознавчої школи. Так, це парадокс. Дослідження зринають, а наукової школи дослідження нема.

Найповнішим з видань творів Стефаника до 2021 року було т.зв. Повне зібрання творів у Трьох томах (Київ, 1949-1954). Відповідальним редактором цього видання був академік Олександр Білецький. Чому „так зване“? Бо твори подавалися з купюрами, були пропуски у листах, зрештою всіх листів надруковано 312, а їх було, як мінімум, удвічі більше; так само і з коментарями не все добре. Але це, звичайно, був прорив у виданні творчості письменника. Бо перше посмертне видання творів, яке вийшло 1942 року в Львові, було підготовлене Юрієм Гамораком (наймолодшим сином Стефаника), потім повторене ним у 1948 році в Регензбурзі. Це видання і стало основою для подальших перевидань. Ще науковими виданнями творів Стефаника вважаються київське видання 1964 (упорядкування В.Лесина, Ф.Погребенника) і ужгородське видання 1979 років (упорядники ті самі). Ювілейне видання 1971 року, з післямовою Василя Лесина, таким не є, а художньо-популярним, в якому не вказано, за якими виданнями подані твори.

Видання 2020 року у 3-х томах 4 книгах, яке підготували науковці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, теж не є академічним. Але воно значно розширює можливості подальших наукових студій.

1-ий том вийшов у 2-х книгах. 1-у книгу 1-го тому підготував Роман Піхманець, який у обширній студії „Метафізика крові“, що подана як післямова до тому, розкриває особливості психології творчості письменника з виходом на символіку новелістичних образів, наприкінці подаючи короткий огляд наукових підходів до розуміння творчості новеліста.

У томі надруковані автобіографії та автобіографічні твори; поезії в прозі; новели; інші редакції й варіанти; із незакінчених творів; публіцистичні та літературно-критичні статті і додатки (тут подані фрагменти виступів Стефаника). Завершує том спогадом Михайла Рудницького з книжки «Письменники зблизька» (1958).

У 1-у томі 2-ї книги, упорядкованим Євгеном Бараном, подаються листи письменника (всіх 456 листів). Основна частина листів (405) подається за всіма друкованими виданнями листів письменника, включно з декількома недрукованими з ЦДІА у Львові і родинного архіву Мотрі Стефаник (Львів). Додаткова частина листів (51), взяті з 3-х томного видання Романа Горака «Василь Стефаник» (Львів, 2015-2017). Чому винесено у додаток? Бо майже усі листи Стефаника надруковані Горакем уперше, але, на жаль, без відповідної паспортизації, деякі в скороченому варіанті. Також том має примітки, або вперше укладені, або оновлені. Завершує том післямова Євгена Барана «Василь Стефаник: Моя література в моїх листах».

2-й том Зібрання творів, упорядкований Степаном Хоробом, подає переклади новел Стефаника іноземними мовами. Маємо переклади з польської, болгарської, чеської, російської, словацької, хорватської, англійської, німецької, французької, португальської, іспанської, китайської мов. У підготовці цього тому брали участь науковці університету, знавці словянських, романо-германських і китайської мови (Оксана Карбашевська, Василь Ткачівський, Наталя Яцків, Ірина Ілійчук)

Цікавим є третій том (упорядники Роман Піхманець, Іванна Юрчук), в якому відтворені репринтні прижиттєві видання творів Василя Стефаника: «Синя книжечка» (1899), «Камінний хрест» (1900), «Дорога» (1901), «Моє слово» (1905), «Земля» (1926), «Твори» (1933). Збережено навіть колір обкладинок книжок. Таким чином є можливість майбутнім поколінням дослідників бачити вигляд оригіналів прижиттєвих видань, досліджувати текстологічні аспекти творів.

Ювілейне видання, підготовлене прикарпатськими науковцями, є не останнім у ряді заходів по відзначенню 150-річчя від дня народження Василя Стефаника. Степаном Хоробом підготовлене видання матеріалів про Стефаника, авторами яких є як діаспорні, так і сучасні материкові українці. Також готується Антологія художніх творів і наукових праць викладачів ПНУ, лауреатів обласної премії ім. Василя Стефаника (упорядник Євген Баран), професор Микола Лесюк підготував матеріали до Словника мови творів Василя Стефаника.

Словом, робота йде, і у Храмі Творчости Василя Стефаника б'ють у ювілейні дзвони.

Євген Баран, Івано-Франківськ